

رابطه‌ی اغنیاء و فقراء حوزه«قرض الحسنه» و «وقف»

میان رشته ای :: نشریه ره توشه :: بهار و تابستان ۱۳۸۸ - شماره ۷۸ (ویژه ماه مبارک رمضان)

صفحات : از ۲۵۱ تا ۲۶۹

آدرس ثابت : https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1693923

تاریخ دانلود : ۱۴۰۲/۱۱/۱۰

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسـلامی (نور) جهت ارائـهٔ مجلات عرضه شـده در پایگاه، مجوز لازم را از صاحبان مجلات، دریافت نموده است، بر این اساس همه حقوق مادی برآمـده از ورود اطلاعات مقالات، مجلات و تألیفات موجود در پایگاه، متعلق به "مرکز نور" می باشد. بنابر این، هرگونه نشر و عرضه مقالات در قالب نوشتار و تصویر به صورت کاغـذی و مانند آن، یا به صورت دیجیتالی که حاصل و بر گرفته از این پایگاه باشـد، نیازمنـد کسب مجوز لازم، از صاحبـان مجلات و مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسـلامی (نور) می باشـد و تخلف از آن موجب پیگرد قانونی است. به منظور کسب اطلاعات بیشتر به صـفحه قوانین و مقررات استفاده از پایگاه مجلات تخصصی نور مراجعه فرمائید.

مقالات مرتبط

- تحلیل پیوند همیاری و توانمندی در بین زنان روستایی (موردمطالعه: صندوق‌های قرض‌الحسنه خویشاوندی-همسایگی دهستان تنگ‌سیاب، کوهدشت)
- تحلیل نقش بانکداری اجتماعی در کاهش تضاد مالی بین بانک‌ها و بنگاه‌های تولیدی (نمونه‌کاوی: بانک قرض‌الحسنه رسالت)

عناوین مشابه

- بررسی وقف و امکان توسعه نظام قرض الحسنه (موسسه تامین مالی خرد) از طریق مال موقوفه
- مقایسه بانک تجاری و نهاد قرض الحسنه در حوزه تأمین مالی خرد
- رابطه اغنیاء با فقرا؛ حوزه عاطفه و معاشرت
- چالشهای تأمین مالی خرد روستایی در ایران مقایسه تطبیقی صندوقهای قرض الحسنه روستایی و گرامین بانک بنگلادش
- صندوق های قرض الحسنه؛ ارزیابی کارکرد در بازار پول و اعتبار کشور
- قرض الحسنه و راهبردهای توسعه اقتصادی
- بررسی مزایا و آثار اجتماعی و اقتصادی اوراق قرض الحسنه
- رابطه‌ی اغنیا با فقرا؛ حوزه انفاق (شرایط انفاق ۱)
- بررسی عملکرد هشت ماهه اعطای تسهیلات قرض الحسنه ازدواج و فرزندآوری موضوع تبصره «۱۶» قانون بودجه سال ۱۴۰۱
- بررسی کارمزد قرض الحسنه و شیوه های محاسبهٔ آن در بانکداری اسلامی

www.noormags.ir

موضوع بیستم:

رابطه ی اغنیاء و فقرا؛ حوزه «قرض الحسنه» و «وقف»

یکی دیگر از راه کارهایی که دین اسلام بـه تـوان گـران پیشـنهاد مـی کنـد تـا بـه کمـک آن در مسـیر خـدمات رسـانی بـه نیازمنـدان گـام بردارنـد، سـنت نیکـوی قرض الحسنه است.

قرض الحسنه، به معنای دادن مقداری از مال شخصی خود بـرای رفـع نیـاز مشـروع افراد، و استرداد آن بدون اضافه، می باشد.

اهمیت قرض الحسنه:

۱- قرض دادن به خلق خدا، قرض دادن به خدا است.

قرآن کریم پیرامون قرض الحسنه تعبیری شـگفت انگیـز دارد، کـه در مـورد مطلـب دیگری در قرآن دیده نمی شود:

مَنْ ذَا الَّذی یُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضاً حَسَـناً فَیُضـاعِفَهُ لَـهُ أَضْـعافاً کَثیـرَةً وَ اللَّـهُ

www.noormags.ir

يَقْبِضُ وَ يَبْصُطُ وَ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ» (بقره/ ۲۴۵)

مَنْ ذَا الَّذى يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضاً حَسَناً فَيُضاعِفَهُ لَهُ وَ لَهُ أَجْرٌ كَريم (حدید/ ۱۱)

در قرآن کریم در ۷ مورد، خداوند سخن از «وام دادن به خدا» مطرح نموده است. که می فرماید: «**یقرض الله قرضاً حسناً**»

با این که مالک حقیقی تمام هستی، خداوند است، با این حال از بنده‌ی خود طلب قرض و وام می کند، آن هم قرض با سود بسیار زیاد (**اضعافاً مضاعفاً**) و این از سویی نهایت لطف خداوند نسبت به بندگان را می رساند و از سویی دیگر اهمیت مسأله انفاق و قرض الحسنه را بیان می دارد.[۱]

برای درک بهتر این نوع بیان، به مثال زیر توجه نمائید:

ممکن است شخص عادی از شما طلب وام و قرض کند و شما به او بی توجهی کنید، اما اگر یک شخصیت مهم که مسئولیت مهمی به عهده دارد درب خانه بیاید و طلب قرض کند، حتماً تلاش می کنید که به او بدهید.

اگر مسئول کشوری به شما رو بزند یا به وسیله تلفن و نامه، نیاز خود را با شما در میان بگذارد، باز تلاش مضاعف می‌کنید تا آن جا که مقدور است به او قرض بدهید.

حال اگر امام زمان عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف به کسی پیغام بدهد که قرض بده، اگر طرف مقابل امام شناس باشد، حتی حاضر است اسباب خانه اش را بفروشد تا به امام زمانش لبیک بگوید. اما در آیات شریفه، این خداوند است که با یک دنیا عاطفه می گوید: «به من وام بدهید» که خود حاکی از آن است که هر که به نیازمند وام دهد، در حقیقت با خدا

---

۱. تفسیر نمونه، ج ۲، ص ۲۲۶.

www.noormags.ir

معامله کرده است.

۲- آزمایش بندگان

آن‌چه گفته شد، بدان معنا نیست که خدا محتاج پول و سرمایه من و تو است که «**لله خزائن السموات و الارض**»، بلکه برای آن است تا ببیند مردانگی و حرف شنوی ما در چه حدی می باشد. آیا اگر نیازمندی شخصی را احساس کردیم به او خدمتی در حد توان می کنیم یا خود را به گوش کری و چشم کوری می زنیم؟

امام علی علیه‌السلام در این باره می فرماید:

... واستقرض منکم وله خزائن السموات والأرض وهو الغنیّ الحمید وإنّما أراد أن یبلوکم أیّکم أحسن عملاً[1]

خداوند از شما درخواست قرض کرده، در حالی که گنج های آسمان و زمین از آن اوست و او بی نیاز می باشد، (این ها نه از جهت نیاز است) بلکه می خواهد شما را بیازماید که کدام یک نیکوکارترهستید.

۳- پاداشی بیشتر از صدقه

در آیات مربوط به قرض الحسنه می خوانیم که .... **فَیُضاعِفَهُ لَهُ أَضْعافاً کَثیرَةً** ...

واژه (اضعاف) به معنی دو یا چند برابر کردن چیزی است و با توجه به این که با کلمه (کثیر) تأکید شده و نیز استفاده از فعل (یضاعف) که تأکید بیشتری را نسبت به یضعف می رساند، از مجموع این جهات استفاده می شود که خداوند به وام دهنده پاداش بسیار فراوانی خواهد داد.

---

۱. نهج البلاغه، خطبه ۱۸.

www.noormags.ir

علاوه بر این در احادیث، پاداش قرض دادن بیش از صدقه دادن بیان شده است به طوری که پاداش صدقه ۱۰ برابر است و پاداش وام قرض الحسنه ۱۸ برابر می باشد:

النبیّ صلی الله علیه و آله: رأیت لیله أسری بی علی باب الجنّة مکتوباً: الصدقة بعشر أمثالها والقرض بثمانیة عشر...[1]

شبی که به آسمان برده شدم، دیدم که بر سر در بهشت نوشته است: (ثواب) صدقه، ده برابر آن است و وام، هیجده برابر.

راز برتری پاداش قرض الحسنه از پاداش صدقه آن است که صدقه ممکن است به انسان مستحق برسد و ممکن است بر اثر عدم شناخت، به غیر مستحق برسد اما قرض الحسنه به گونه ای است که معمولاً به دست نیازمند می رسد. علاوه بر این قرض دادن مانع بیکاری و مفت خواری نیز هست.

۴- آمرزش گناهان

یکی از پیامدهایی که برای قرض الحسنه ایده آل بیان گردیده که خود حکایت از اهمیت وام دادن می کند، پاک شدن گناهان وام دهنده می باشد:

النبیّ صلی الله علیه و آله: من أقرض ملهوفاً فأحسن طلبته استأنف العمل، وأعطاه الله بکلّ درهم ألف قنطار من الجنّة...[2]

هر کس به اندوهگین (که مالش را از دست داده) وام دهد و در پس گرفتن آن مراعات کند، عمل و زندگی اش را از نو شروع کرده است. (گناهانش پاک شده)

۵- توشه ای برای تنهائی آخرت

---

۱. کنز العمال، ح ۱۵۳۷۴.

۲. بحارالانوار، ج ۷۳، ص ۳۶۸.

www.noormags.ir

علی علیه‌السلام در سفارش به فرزندش امام مجتبی علیه‌السلام می فرماید:... **واغتنم من استقرضک فی حال غناک، لیجعل قضائه لک فی یوم عسرتک**[۱]

اگر توانگر بودی و کسی از تو وامی خواست، وجود او را غنیمت بدان تا آن را در روز تنگ دستی به تو باز گرداند.

مجازات ترک کننده ی وام، در صورت تمکّن

از سویی دیگر در روایات به آنان که توان و قدرت اعطاء وام به نیازمندان را دارند و در عین حال عمداً آنها را مأیوس می کنند، هشدارهای سختی داده شده است. از جمله روایتی است که از رسول اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله وارد شده:

من احتاج إلیه أخوه المسلم فی قرض وهو یقدر علیه فلم یفعل حرّم الله علیه ریح الجنّة.[۲]

کسی که برادر مسلمانش را (بر اثر ناداری) به او نیاز پیدا کند و او بتواند وام بدهد اما چنین نکند، خداوند بوی بهشت را بر او حرام گرداند.

آری کسی که در عین توانایی، دست رد به سینه ی نیازمندان می زند، خداوند نیز دست رد بر سینه ی او زده و حتی از استشمام بوی بهشت منع می شود، چه رسد به ورود آن!

قرض نیکو چه قرضی است؟

قرض دادن ها و نوع پرداخت و دریافت آن متفاوت است؛ انواع قرض ها را نمی توان، قرض نیکو محسوب کرد و همه‌ی افرادی که وام می دهند را نمی توان نیکوکار

---

۱. نهج البلاغه، نامه ۳۱.
۲. بحارالانوار، ج ۷۳، ص ۳۳۵.

www.noormags.ir

دانست و پاداش های بی شماری که برای آن ذکر شده است، را به حساب وام دهنـده واریز کرد.

برای نیکو نمودن قرض و نیکوکار شدن قرض دهنده باید موارد زیر را رعایت :[۱]

۱- قرض الحسنه از مال حلال و پاک باشد.

۲- بی منت و بی ریا همراه با عشق و ایثار پرداخت شود.

۳- تسریع در پرداخت

۴- قرض دهنده بابت قدرت بر وام دادن، از خدا تشکر نماید.

۵- به دور از ربا باشد.

زیرا قرض های ربوی حـرام و سـبب رکـود اقتصـادی مـی گـردد و اخـلاق نیکـوی اقتصادی همچون انفاق، ایثار، قرض الحسنه و... را به تدریج نابود می کند.

امام صادق علیه‌السلام در این باره می فرماید:

... وإنّما حرّم الربا لیتعارض الناس...[۲]

خداوند ربا را حرام کرده است تا مردمان به یکدیگر قرض بدهند.

البته اگر وام گیرنده، بدون قرار داد و شرط قبلی، مقداری زاید بر قرض به صاحب وام، بدهد، نه تنها ربا و حرام نیست، بلکه به دلیل آیه قرآن که می فرماید: **وَ إِذا حُيِّيتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْها أَوْ رُدُّوها...** (نساء/ ۸۶) مستحب نیز می باشد.

۶. مهلت دادن در پرداخت

---

۱. مجمع البیان، ج ۹، ص ۳۹۰. تفسیر نور، ج ۱، ص ۴۸۴.

۲. فقه القرآن، ثعلب راوندی، ج ۱، ص ۳۸۴.

www.noormags.ir

اگر کسی با عذر موجه نتوانست بدهی خود را سر موعد پرداخت نماید، سزاوار است طلب کار به او مهلت دهد تا گشایشی برای او حاصل شود.

وَ إِنْ كانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلى مَيْسَرَةٍ (بقره/ ۲۸۰)

الإمام الصادق علیه‌السلام: إيّاكم وإعسار أحد من إخوانكم المسلمين، أن تعسروه بشيء يكون لكم قبله وهو معسر، فإنّ أبانا رسول الله صلی‌الله‌علیه‌وآله كان يقول: ليس لمسلم أن يعسر مسلماً، ومن أنظر معسراً أظلّه الله يوم القيمه بظلّه، يوم لا ظلّ إلاّ ظلّه[1]

بپرهیزید از این که یکی از برادران مسلمان خود را برای باز پس گرفتن مالی که در نزد او دارید در فشار قرار دهید، با این که او در حال تنگ دستی است، زیرا پدر ما رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله می فرمود: سزاوار نیست که مسلمانی، مسلمان دیگر را به سختی اندازد (زیر فشار گذارد) هر شخص، (تنگدستی) را مهلت دهد، خداوند متعال در روز قیامت ـ که سایه ای جز سایه‌ی رحمت او وجود ندارد وی را زیر سایه‌ی خویش قرار خواهد داد.

وقف، خدمت رسانی ماندگار

بسیاری از مشکلاتی که در زمینه های مختلف، گریبان گیر مردم جامعه است، تنها به وسیله ی دولت و دستگاه های اجرایی قابل حل نیست، بلکه مشارکت خود مردم به ویژه توانگران از مردم را می طلبد.

سنت حسنه وقف می تواند، یکی از راه کارهای ارتباط میان اغنیاء با فقراء جامعه باشد

---

۱. الحیاة، ج ۶، ص ۱۵۹.

www.noormags.ir

و با قابلیتی که دارد از طریق آن می توان بسیاری از مشکلات جامعه را شناسایی و در جهت حل یا کاهش آن، دارائی افراد نیکوکار را داوطلبانه به کار انداخت.

متأسفانه این نهاد ارزشمند در عین کارآیی بالا به ویژه کارکرد اقتصادی و فقرشکن بودن آن، به طوری که شایسته است شناخته نشده و لذا نقش و تأثیر آن در ابعاد گوناگون، در اذهان مردم مسلمان پنهان مانده است. وقف درلغت به معنای ممنوعیت و جاودانگی و در اصطلاح، حبس کردن عین ملک یا مالی است که منافع آن در امور عام المنفعه مصرف می شود.

جایگاه وقف در اسلام

مکتب نورانی اسلام، در آیات و روایات متعددی به حائز اهمیت بودن وقف پرداخته و می کوشد تا با ایجاد انگیزه خود، مسلمان، داوطلب این امر خداپسندانه و انسان دوستانه شود.

الْمالُ وَ الْبَنُونَ زينَةُ الْحَياةِ الدُّنْيا وَ الْباقِياتُ الصَّالِحاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّکَ ثَواباً وَ خَيْرٌ أَمَلاً. (کهف/ ۴۶)

دارائی و سرمایه انسان، به سان نهال و شکوفه ی کوچکی می ماند که اگر درست از آن استفاده نشود، پژمرده و از بین خواهد رفت. انسان عاقل، کاری می کند که این نهال، نه تنها ریشه بگیرد، بلکه شکوفه هایش تبدیل به میوه های جاودان همیشگی گردد تا در روز تنهایی و سرای واپسین نیز از آن بهره مند گردد، او باید نعمت زوال پذیر و فانی موجود در دستش را تبدیل به نعمت جاوید و باقی کند تا از آن نعمت در هر دو سرا بهره مند گردد؛ و این آرزو، با (وقف) نمودن بهترین ها شدنی است.

لَنْ تَنالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّون... (**آل عمران/ ۹۲**)

مرحوم طبری در ذیل آیه فوق می نویسد:

www.noormags.ir

اصل (بِرّ) سعه و گستردگی است و تفاوت آن با (این) است که (بر)، نفعی است که بـا قصد و اراده به دیگری برسد اما (خیر)، نفع رساندن به دیگری است هر چند این کـار سهواً صورت بگیرد.

انفاق در آیه فوق، دارایی معنای عام است که شامل وقف هم می شود و داستان وقف ابوطلحه ی انصاری که باغش را وقف کرد و نیز زید بن حارثه که اسـبش را تصـدیق نمود و ...، دنبال نزول این آیه شریفه رخ داد.[1]

فَأَمَّا مَنْ أَعْطی وَ اتَّقی* وَ صَدَّقَ بِالْحُسْنی *

فَسَنُیَسِّـرُهُ لِلْیُسْـری * وَ أَمَّـا مَـنْ بَخِـلَ وَ اسْـتَغْنی * وَ کَـذَّبَ بِالْحُسْـنی * فَسَنُیَسِّرُهُ لِلْعُسْری * وَ ما یُغْنی عَنْهُ مالُهُ إِذا تَرَدَّی (لیل/ ۵ – ۱۱)

الإمام الباقر، عن آبائه (ع): أنّ رسول الله ﷺ مرّ برجل یغـرس غرسـاً فـی حائط له، فوقف علیه فقال: ألا أدلّک علی غرس أثبت أصـلاً وأسـرع إیناعـاً وأطیب ثمراً وأبقی إنفاقاً؟ قال: بلی، فداک أبی وأمّی یا رسول الله! فقال: إذا أصبحت وأمسیت فقل: سبحان الله والحمد لله ولا إله إلاّ الله والله أکبـر، فـإنّ لک بذلک إن قلته بکلّ تسبیحة عشر شجرات فی الجنّة من أنـواع الفاکهـة، وهنّ من الباقیات الصالحات. قال: فقـال الرجـل: أشـهدک یـا رسـول الله! أنّ حائطی هذا صدقة مقبوضة علی فقراء المسلمین من أهل الصـدقة، فـأنزل الله تبارک وتعالی: فأمّا من أعطی واتّقی وصدّق بالحسنی، فسنیسّره للیسری.

رسول خدا ﷺ به مردی رسید که در باغش مشغول کاشت درخت بود، بـه او فرمـود: تو را راهنمائی نکنم به درختی که ریشه اش و میوه اش، زودرس تر و خوشـمزه تـر و

---

۱. مجمع البیان، ج ۲، ص ۷۹۲.

www.noormags.ir

در انفاق پایاتر باشد؟ عرض کرد: چرا یا رسول الله، پدرم و مـادرم قربانـت. فرمـود: در بامداد و پسین بگو: سبحان الله والحمد لله ولا إله إلاّ الله والله أکبر

که اگر آن را بگوئی به هر تسبیحی، ده درخت از انـواع میـوه هـا در بهشـت خـواهی داشت و آن ها باقیات و صالحان هستند. آن مرد عرض کرد: یا رسـول الله، تـو گـواه باش این باغ من وقف فقراء مسلمانانی که در صفه اند؛ خـدای تبـارک و تعـالی ایـن آیات را نازل کرد: «و اما کسی که عطا کرد و تقوا داشت و (پاداش) نیکو تو را تصدیق کرد، به زودی راه آسانی پیش پای او خواهیم گذاشت.

ـ الإمام الصادق علیه‌السلام: ستّ خصال ینتفع بها المؤمن بعد موتـه: ولـد صـالح یستغفر له، ومصحف یقرأ منه، وقلیب یحفره، وغـرس یغرسـه، وصـدقة مـاء یجریه، وسنّة حسنة یؤخذ بها بعده[1]

شش خصلت است که مؤمن بعد از مرگ از آن ها بهـره منـد مـی گـردد: ۱ــ فرزنـد صالحی که برای او استغفار نماید ۲ـ قرآن که او از خود به یادگـار گذاشـته و پـس از مرگش خوانده می شود ۳ـ چاه آبی که حفر کرده و در اختیار مردم گذاشته ۴ـ درختی که غرس کرده ۵ـ آبی که به جریان انداخته و وقف نموده ۶ـ روش نیکوئی که پـس از مرگش مردم به آن عمل می کنند.

ـ الإمام الصادق علیه‌السلام: لیس ینبغی للرجـل بعـد موتـه مـن الأجـر إلاّ ثـلاث خصال: صدقة أجرها فی حیاته فهی تجری بعد موته إلی یوم القیامة: صـدقة موقوفة لا تورث، أو سنّة هدی سنّها فکان یعمل بها وعمل بها من بعده غیره،

---

۱. بحارالانوار، ج ۶۸، ص ۲۵۷.

www.noormags.ir

أو ولد صالح یستغفر له.[۱]

پس از مرگ، برای هیچ کس اجری و ثوابی نخواهد بود، مگر از سه چیز: ۱. صدقه ای (هزینه گذاری در راه خیر، چه فردی یا اجتماعی) که در زمان زنده بودن خود وقف کرده است و پس از فوتش نیز به آن عمل می شود؛ ۲. مالی که برای امور خیر وقف کند و از ارث خود خارج سازد، یا راه و رسم درست کاری و دین داری که (در دوران زندگی پشت سر نهاده است) پس از مرگش مردم به آن عمل می کنند (و خیر می بینند). ۳. یا فرزندی صالح که برایش دعا کند.

وقف در سیره ی معصومین

وقف در دوره بعد از ظهور اسلام با توجه به تعالیم نوع دوستانه ای که در این دین الهی آمده است با شکلی گسترده و فراگیر شیوع پیدا کرد.

طبق مدارک تاریخی، نخستین وقف در اسلام توسط پیامبر اسلام صلی الله علیه و آله انجام شد. آن حضرت در سال سوم هجرت پس از جنگ احد، هفت بوستان و مزرعه آباد را به نام «بساتین السبعه» که به ایشان هدیه شده بود وقف نمودند و تولیت آن را پس از رحلت خود به حضرت فاطمه علیها السلام واگذار کردند. این بوستان ها متعلق به یک یهودی به نام مخیریق بود که در جنگ احد به یاری پیامبر صلی الله علیه و آله آمده بود، مخیریق نامی از اغنیای احبار یهود بنی قینقاع که و به صف مجاهدان اسلام پیوست و وصیت کرد که اگر کشته شد دارایی اش را در اختیار حضرت محمد صلی الله علیه و آله قرار دهند تا به هر خیر که خدایش فرموده و خود خواهد هزینه کند.[۲]

---

۱. همان، ص ۲۵۷.

۲. مستدرک سفینه، البحارالانوار، ج ۲، ص ۴۶۹.

www.noormags.ir

به طور کلی در دوران بعد از اسلام نیز هر وقت امنیت و آرامش نسبی پدیدار می شد زمام داران و وزراء و مردم ثروتمند انسان دوست، دست به فعالیت های عام المنفعه می زدند و یا مبادرت به وقف املاک خود می نمودند.

این امر به حدی در زمان رسول خدا، پر رنگ بود که جابر انصاری، آن دوران را این‌گونه ترسیم می کند: **لم یکن من الصحابه ذو مقدره الّا وقف وقفاً**؛ هیچ توانگری از صحابه نبود، مگر اینکه چیزی وقف کرد.[۱]

در نظر معصومین علیهم‌السلام اهمیت وقف تا آن جاست که حضرت علی علیه‌السلام در یکی از وقف نامه هایش هدف خود را از وقف چنین بیان می‌کند:

ابتغاء وجه الله لیوالجنی الله به الجنّة ویصرفنی عن النار ویصرف النار عن وجهی لیوم تبیضّ وجوه وتسودّ وجوه.[۲]

به منظور جلب رضایت الهی می باشد تا به سبب آن مرا داخل بهشت برین فرماید و از آتش، دورم دارد و آتش را از صورتم دور فرماید: در روزی که صورت هایی سفیدند و صورت هایی سیاه.

در میان ائمه علیهم‌السلام حضرت علی علیه‌السلام بیشترین وقف را داشته است، علی علیه‌السلام در مدت ۲۵ سال امامت خود به کارهای کشاورزی و باغداری مشغول بودند و از طریق املاک و مزارع، زکات و صدقه واجب یا مستحب انفاق می کردند و در آخر عمرشان همه باغ ها و مزارع را وقف نمودند.

این باغ ها برای حجاج خانه خدا و برای فقرا خانه شد. از جمله موقوفات حضرت علی علیه‌السلام، صد چشمه آب بود که برای حاجیان خانه خدا وقف کرد. از آن حضرت

---

۱. میزان الحکمه، ج ۴، ص ۳۶۲.

۲. مستدرک الوسائل، ج ۱۴، ص ۵۲.

www.noormags.ir

روایت شده است که فرمودند: **الصدقه و الحبس ذخیرتان فدعوهما لیومهما**،[۱] صدقه و حبس دو ذخیره هستند، پس آن ها را برای روزگار خودش حفظ کنید. حضرت فاطمه علیها السلام نیز بسیاری از باغ های خود را در مدینه وقف کرد.[۲] امام حسن علیه السلام و امام حسین علیه السلام هم باغ های خود را که هم اکنون در محله ای در مدینه به نام باغ صبا و باغ مرجان معروف است وقف کرده اند.[۳] سایر ائمه علیهم السلام، املاک و اموال خود را در راه خدا و برای رفع نیاز فقرا وقف کرده اند. امام محمد باقر علیه السلام و امام صادق علیه السلام نیز موقوفاتی در مدینه داشتند.

کفن جیب ندارد

پیرمردی در حال طواف بود، از دور نگاهش کردم و او را نشناختم، اما همین که صورتش را برگرداند، دیدم دوست قدیمی خودم است، با او سلام علیک کردم، صورتش پر از اشک بود و صدایش می لرزید. می گفت: فلانی از آینده ام می ترسم، برای قبر و قیامتم کاری نکردم. در آن سرزمین نجوای جوانی را شنیده همراه با اشک چشم و سوز دل، پدر و مادر خود را دعا می کرده است و برای آنان طلب مغفرت می نموده است. آه سردی کشید و گفت: من چه کنم؟ فرزند شایسته ای ندارم که پس از رفتنم، مرا در خانه قبر یکه و تنها رها نسازد. دلداری اش دادم فایده ای نداشت. می گفت: حتماً این ضرب المثل را شنیده ای که کفن جیب ندارد. اگر آن قدر بدوی و شب و روز نشناسی که حساب بانکی ات ملیاردی شود، برج هایت دو قلو و چند قلو

---

۱. همان، ص ۴۵.
۲. کافی، ج ۷، ص ۴۷– ۴۸، باب صدقات النبی و فاطمه و الأئمه.
۳. نگاهی به وقف و آثار اقتصادی – اجتماعی آن، ص ۶۵.

www.noormags.ir

شوند، چند مدل اتومبیل داشته باشی، باغ و ویلا و... اما هیچکدام را نمی توانی با خودت به آن سرای آخرت و آن خانه ی ابد ببری!

شاید بچه های تو هم مثل فرزندان من، پس از مرگت شب اول و سوم و چهل و سال، مراسم باشکوه برایت بگیرند و با چند مدل غذا بخواهند آبروئی به تو داده و روح در قفست را شاد کنند! اما خودت هم خوب می دانی که این ها چندان فایده ای ندارد. بعد مراسم بر سر ارث و میراث دعوا بلند است و به گور و جنازه ی در آن می خندند!

حرف هایش که تمام شد، به او گفتم، اما اول همه ی فرزندان این‌گونه نیستند، دوماً خداوند راه های گوناگونی گذاشته است که شما با استفاده از همین دنیای فانی و امکاناتش، خانه قبرت را خودت انتخاب کنی و چیدمان وسعت آن را خودت اختیار نمایی یکی از راه کارها سنت زیبای وقف است، لذتی که به راستی، باشد دیگران منفعتی برساند، وقف نمایی، در ثواب کارهایی که تا قیامت آن انجام می شود، بهره مند خواهی بود.

اگر اشکی پس از ۵۰۰ سال هم در آن مکان وقف شده برای عزیز فاطمه8، ریخته شود و تو در گورستان باشی و جسدت هم پوسیده باشد، بهره ای از آن به تو خواهد رسید و در ثواب آن ها شریک خواهی بود.

اگر با وقف نیکوی خودت، کاری کردی که طالبان علم و دانش، بهتر و راحت تر به تحصیل خود ادامه دهند، در ثواب یادگیری و پس از آن به کارگیری علمشان شریک خواهی بود.

آن پیرمردی که زمین مدرسه ی فیضیه ی قم را وقف کرد، آنکه آن را بنا کرد، آن که امکاناتش را تجهیز نمود، همه و همه در ثواب فراگیری دانش شیفتگان مکتب

www.noormags.ir

امام صادق علیه‌السلام شریک اند. اگر در این مدرسه، بروجردی ها و مطهری ها و... جماعتی را ارشاد کردند، آن پیرمرد واقف در ثواب آن هدایت، شریک است که پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله فرمود:

من سنّ سنّة حسنة فله أجرها وأجر من عمل بها إلى يوم القيامة من غير أن ينقص من أجورهم شيئاً.[1]

هر شخص سنت نیکوئی را بنیان گذارد، پاداشش از آن او است و نیز از ثواب همه ی آنان که تا روز قیامت بدان سنت عمل می کنند، بهره می برد، بی آنکه از ثواب خود آنان چیزی کم شود.

چه وقف های با برکتی با خلوص نیت و قصد قربت انجام یافته و سال ها و سده ها است که همچون خورشیدی فروزان می درخشد و همچون کارخانه ای فعّال خیر و برکتش به واقف و جامعه می رسد.

آثار وقف:

وقف می تواند دارای فایده هایی بس مهم و سازنده و آثار گوناگون و تکامل آفرین باشد که به برخی از آن ها اشاره می کنیم:

۱- ایجاد اشتغال

۲- زدایش فقر

۳- نشر فرهنگ

۴- تعدیل ثروت (مبارزه با تکاثر و تفاخر و ...)

---

۱. تحف العقول، ص ۲۴۳.

www.noormags.ir

۵- نبرد با حرص درونی و رسیدن به تعالی روحی

۶- صرفه جویی

۷- از میان بردن برخی از تنش ها و تشنّج های اجتماعی

۸- تبدیل «چیزهای فانی» (مال، خانه و دیگر امکانات معیشت) بـه «پـاداش های باقی» (باقیات الصّالحات)

۹- نشر محبّت و نشان دادن علاقه گذشتگان به آیندگان و اهمیّت «انسانی ـ الهی» آن

۱۰- دعا و طلب آمرزش آیندگان برای وقف کنندگان

تذکراتی مهم

همان‌طور که ذکر شد، یکی از راه های مهم خدمت رسانی و هزینه گـذاری مانـدگار، سنت «وقف» است؛ به ویژه که این سنت همواره باقی خواهد ماند و آینـدگان نیـز از آن بهره‌مند خواهند شد. پس کسانی که به هر اندازه توانایی دارند نبایـد از ایـن خیـر ماندگار و ثواب بی پایان غافل شوند.

وقف سنتی است که حتی نوجوان ۱۵ ساله نیز می تواند با اهداء وقف یک کتاب، نـام خود را در این لیست واقفان ثبت کند؛ در این جا برای هر چه مطلوب تـر شـدن ایـن عمل نیکو به چند تذکر توجه داده می شود:

۱- توجه در انتخاب نوع وقف

از آن جا که هدف وقف، بهره مندی و منفعت موقوفه است، توان گران و کسـانی کـه می خواهند با وقف ملک، مال، باغ، دارائی، مدرسه و... مزین به عنوان زیبـای (وقـف) شوند، باید با درایت کامل و تحقیق بررسی نمایند که در اجتماع امروز، چه نوع وقفـی،

www.noormags.ir

قابلیت استفاده بیشتر سود و بازدهی نیکوتری برای جامعه به همراه خواهد داشت.

۲- توجه کافی به شرط های ضمن وقف

باید شرط هایی بیان شود که عملی مؤثر در جهت رشد انسانی، پیشرفت اجتماعی و اعتلای اسلامی باشد.

۳- مورد های وقف

امروزه ـ در نتیجه ی تحوّل در فرهنگ زندگی ـ موارد تازه و پر اجری برای وقف، اموال و املاک و... پدید آمده است که با توجه به آن می توان حق انتخاب خود را وسعت بخشید.

در این جا به برخی از مواردی که برای وقف کردن، سودمند و حیاتی است اشاره می شود:

۱. نشر فرهنگ عدالت گستر و زندگی ساز تشیّع
۲. ایجاد بیمارستان های عمومی، تخصصی سیار و ثابت
۳. رساندن کمک هزینه به بیماران کم توان
۴. ایجاد تیمارستان ـ در جاهای لازم ـ با وضعی مناسب و هوایی سالم، به دور از آفات صوتی و مجهّز به امکانات.
۵. مبارزه با اعتیاد و کاشت مواد اعتیاد آور؛ و ترک دادن معتادان و نجات جامعه
۶. ایجاد کانون های فرهنگی جوانان، برای دختران و پسران (مناسب با شئونات انسانی و اخلاق اسلامی ...)
۷. تأمین هزینه ازدواج و وسائل زندگی و خرید و ساختن خانه، برای ناتوانان

www.noormags.ir

و کم توانان.

۸. ایجاد پرورشگاه، مهد کودک، کودکستان، با متصدّیان و مربّیان صلاحیّت دار، با محوریت تربیت دینی.

۹. خرید اسباب بازی و اقلام فرهنگی، برای کودکان خانواده های تهی دست

۱۰. ساختن مجموعه های مجهّز ورزشی

۱۱. بهبودبخشی جدّی به وضع زندانیان و نشر فرهنگ اسلام میان آنان

۱۲. ... رسیدگی به وضع زندگی بازنشستگان و سالمندان

۱۳. سرمایه گذاری، برای مبارزه با پدیده تورّم و ریشه کن کردن علل و عوامل آن

۱۴. هزینه سفرها و مسافرت های عبادتی، زیارتی و تفریحی برای افراد و خانواده های نیازمند.

۱۵. ساختن و ترمیم راه ها.

۱۶. هزینه سفرهای شناختی و پژوهشی ـ در آفاق گوناگون انسان شناختی و جهان شناسی ـ برای عالمان و مبلّغان دینی و طلّاب علوم اسلامی، در اطراف و اکناف جهان و در میان ملل و اقوام

۱۷. تأسیس کتابخانه های مجهّز

۱۸. چاپ و پخش کتاب های مناسب

۱۹. ساختن دبستان، دبیرستان و مراکز علمی

۲۰. ایجاد آزمایشگاه های علمی، در رشته های گوناگون؛ و کوشش در اختراعات پیشرفته و ابزارهای علمی

۲۱. ساختن پژوهشگاه هایی و جاهای تحقیقاتی؛ و تأمین زندگی محقّق، و

www.noormags.ir

تشویق اصل تحقیق

۲۲. ساختن خوابگاه های دانشجویی مناسب، در شهرهای دانشگاهی

۲۳. ایجاد باغ ها (و ویلاها) و جاهایی از هر جهت مناسب، برای تفریح و استراحت محقّقان و متفکّران

۲۴. ایجاد باغ ها (و پارک ها و ویلاها ـ فضاهای سبز و نشاط آور)، برای استفاده رایگان خانواده های محروم و فراموش شده

۲۵. تأیید و گسترش هنر، و هنرمندان راستین و لایق، ایجاد سینما و تئاتر مفید، و تربیت فیلمنامه نویسان و نمایشنامه نویسان، فیلم سازان و کارگردانان معتقد، متفکّر و مسئول و اسلامی، و ویژگی های مردان بزرگ و زنان بزرگ تاریخ اسلام، برای نوشتن بهترین فیلمنامه ها و نمایشنامه ها، که به ده ها زبان ترجمه گردد، و جهان درنوردد، و دل های انسان های سرزمین ها را زنده کند و این مرگ مستولی بر دل غالب اهل جهان را به «حیات» بدل سازد.

۲۶. سرمایه گذاری برای حفظ محیط زیست

۲۷. رفع فقر از محرومین و مستضعفین، در سطح جهانی[۱]

---

۱. الحیاة، ج ۶، ص ۱۷۷.

www.noormags.ir